

14. The Declaration about Criteria for recognition of EU states in Eastern Europe and the Soviet Union European // Journal of International Law. – 1992. – P. 16–18.

15. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть / И. И. Лукашук. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 416 с.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого О. В. Тарасов

О. М. Павлішин¹

МІСЦЕ ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Відповідно ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, джерелами міжнародного права є: міжнародні договори, міжнародний звичай; загальні принципи права, визнані цивілізованими націями; судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих фахівців із міжнародного публічного права різних націй в якості допоміжних засобів для визначення правових норм [1].

На даний час переважна більшість держав включають норми міжнародного права до національного, тобто дотримуються принципу «міжнародне право – частина національної системи права». Деякі держави віддзеркалюють даний принцип у своїх конституціях, закріплюючи джерела міжнародного права, зокрема міжнародні договори, як частину національного законодавства, тобто закріплюють їх як одне з джерел національного права. Наприклад, Конституція США прирівнює за юридичною силою міжнародні договори, укладені цією державою, до самої Конституції та національних законів США, а також зазначає, що у разі виникнення протиріч із законами окремих штатів ці договори користуються пріоритетом (п. 2 ст. VI). Також Конституція Франції містить загальне положення, відповідно до якого міжнародні договори та угоди, ратифіковані чи схвалені у встановленому порядку, після опублікування користуються пріоритетом перед законами Фран-

¹ Студент 4 курсу Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ції за умови застосування кожної такої угоди чи договору іншою договірною державою (ст. 55).

Україна – одна з таких держав [2, с. 15]. В Конституції нашої держави, в ст. 9 встановлено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Крім того, даний принцип відображається і в ЗУ «Про міжнародні договори України», де зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Крім того, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [3]. Тобто, дана норма Конституції і Закону «Про міжнародні договори України» фактично ставить юридичну силу міжнародного договору, який ратифікований Верховною Радою, вище, ніж юридичну силу законів України. В даному випадку термін «міжнародні договори України» стосується виключно міжнародних публічно-правових договорів. До поняття «міжнародний договір України» включаються поняття «договір», «угода», «конвенція», «пакт», «протокол» тощо (ЗУ «Про міжнародні договори України»). В той же час від міжнародно-правових договорів слід відрізняти інші міжнародні акти: резолюції міжнародних міждержавних організацій, декларації, заяви, заключні акти тощо, так як вони не набувають якості міжнародного договору.

Але довгий час існувала дискусія, чи тільки міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства, чи такими є й інші міжнародні договори або інші джерела права. Дану суперечку вирішила прийнята в 2014 році Постанова Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя». В Постанові визначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України у формі ратифікації, та договори, які не потребують ратифікації й затверджені у формі Указу Президента України або Постанови Кабінету Міністрів, є частиною національного законодавства України (договори, що не потребують ратифікації, повинні погоджуватися в інших формах, наприклад, шляхом «підписання», «прийняття», «затвердження», «приєднання», за допомогою яких держава

виражає свою згоду на обов'язковість для неї договору) [4]. Тобто, в даній Постанові ВССУ вказано, що не тільки міжнародні договори, які ратифіковані Верховною Радою України, є частиною національного законодавства, а й ті, які не потребують ратифікації, затверджуються Указом Президента або Постановою Кабінету Міністрів України та погоджуються сторонами різними способами.

Але існує певна проблема. Конституція України вказує тільки на одне джерело міжнародного права, яке є частиною національного законодавства, ігноруючи при цьому інші джерела права. В той же час ст. 18 Конституції встановлює, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права» [3]. Ця норма, як зазначає М. В. Буроменський, впливає з більш загальної норми Декларації про державний суверенітет України про обов'язок мати національне право, яке відповідає загально визнаним нормам міжнародного права: «Українська РСР визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загально визнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права» (ч. 3 ст. 10) [5]. Тим самим Конституція України залишається прихильною проголошеній у Декларації про державний суверенітет України доктрині «загально визнані норми міжнародного права є частиною права України» [6, с. 124].

Коментуючи статтю 18 Конституції України, М. В. Буроменський констатує, що Конституція вживає міжнародно-правовий термін «загально визнані принципи і норми міжнародного права», який у міжнародному праві не має чіткого легального змісту, але і у міжнародно-правових документах цей вислів застосовується досить часто. У міжнародно-правовій доктрині загально визнаними вважаються загальні (універсальні) принципи і норми, які сприйняті міжнародною спільнотою як обов'язкові, імперативні, відмовитися від яких можна лише за загальною згодою шляхом заміни на нову імперативну норму. Загально визнані норми становлять основу загального (універсального) міжнародного права і мають передусім звичаєво-правову природу. Прикладами загально визнаних норм можуть бути багато з принципів і норм міжнародного права, норми, що забороняють геноцид, апартеїд, расову дискримінацію, а також деякі принципи міжнародного права, такі, наприклад, як принцип свободи судноплавства у відкритому морі або свободи транзиту торговельних

суден через міжнародні морські протоки. Тому участь України у міжнародних конвенціях, що містять загальновизнані норми, означає, що норма, ст. 18 пов'язана у цій частині з ч. 1 ст. 9 Конституції України – зазначені загальновизнані принципи і норми слід застосовувати як частину національного законодавства.

Отже, Конституція України визначає у ст. 9 міжнародні договори України як частину внутрішнього законодавства. В той же час ст. 18 Конституції встановлює основні напрями зовнішньополітичної діяльності України, тим самим абстрактно визнаючи загальновизнані принципи і норми міжнародного права частиною внутрішнього законодавства. Але прямого визнання іншого джерела права як частини внутрішнього законодавства, окрім міжнародного договору України, Конституція не містить. Ми вважаємо, що з процесом інтеграції України до європейського та світового співтовариства, Конституція повинна проголошувати не тільки міжнародні договори України як частину національного законодавства, а й інші джерела міжнародного права, зокрема міжнародно-правовий звичай, загальні принципи права та ін. для того, щоб українське законодавство якомога повніше відповідало міжнародно-правовим зобов'язанням України. Тому в Основному Законі повинен бути встановлений не тільки міжнародний договір України як частина внутрішнього законодавства, а й інші джерела міжнародного права, зокрема загальновизнані принципи міжнародного права та міжнародно-правовий звичай.

Література:

1. Статут Міжнародного Суду ООН. Міжнародний документ від 24.10.1945 // Електронний ресурс: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010
2. Тарасов О. В. Місце міжнародних договорів серед джерел національного законодавства України / О. В. Тарасов // Становлення правової системи демократичної України та юридична наука. Короткі тези доп. та наук. повідомлень наук. конф. молодих учених та аспірантів 16-17 червня 1998 р. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1998. – С. 15-16.
3. Конституція України, прийнята Законом України від 28.06.1996 р. за №254/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
4. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.19.2014 р. № 13 // Вісник Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ. – 2014. – № 12. – С. 46.

5. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 за № 55-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – С. 429.

6. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл і допов. – Х.: Право, 2011. – С. 1128.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого О. В. Тарасов

Т. О. Пашко¹

PROBLEMS OF PARALLEL PROCEEDINGS: THE DOCTRINE OF LIS PENDENS IN INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION

How should state courts and arbitral tribunals handle a situation of parallel proceedings which involve the same parties, the same cause of action and are taking place in two different states at the same time? There might be a case for arguing that this question, on international doctrine of *lis pendens*, has been controversial for a long time. In western countries the following doctrines of law exist to solve this problem, as the principle of *res judicata* and *lis pendens*. These principles restrict the possibility of retreatment to court or to arbitration with the same dispute. The main difference between them is that the principle of *res judicata* is applied if a party initiates litigation or arbitration, ignoring the already existing arbitration or judicial decision; the principle of *lis pendens* is used in situations where a side applies to the court or to arbitration, despite the fact that in another forum has already considered a similar judicial or arbitration case.

In different countries, the doctrine of *lis pendens* manifests itself differently. The main reason is that in the countries of the Anglo-American legal system the court considers the question whether it should refuse the jurisdiction to resolve the dispute in favor of the jurisdiction which is more intended to hear the case. In the continental system dominates the rule, ac-

¹ Студентка 5 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого